

Svjetlana KALEZIĆ RADONJIĆ*

POVRATAK – OD SAMOVOLJE DO SLOBODNE VOLJE

Sloboda je oduvijek bila krajnji cilj ljudskih stremljenja, najčistiji ideal za koji se čovječanstvo borilo, često prinoseći sebe kao žrtvu. Međutim, kada bi se konačno dogodilo osvajanje slobode, nakon toga je uglavnom slijedio svojevrsan paradoks – u njenim bi se valovima ljudi utapali. Stoga je iskustvo od davnina da se najlakše izgubiti u slobodi bez granica. Ako se ne omeđi ona se pretvara u bezdan u koji se lako dospijeva i dugo pada. Da bi se slobodom gospodarilo – mora joj se služiti. U poeziji važi sasvim suprotno – „zauzdaćeš riječi samo ako dozvoliš da te pobijede”. I vjerovatno je u tome glavni problem, što čovjek nakon određenog vremena pomisli da je Stvaralac. A od Stvaraoca do Tvorca, korak je tek. I tu počinje njegov pad. Bespočetni ga je obdario najsvjetlijim – slobodnom voljom. A čovjek, kako on to već zna, slobodnu volju pretvorio u samovolju.

Kad god je slobodna volja imala loše posljedice po bilo koga, pretvarala se u samovolju. I to je ključni kamen spoticanja otkako je svijeta i vijeka, od izgnanstva iz raja do savremenosti. Pitanje je ostalo isto – kako osvojiti vlastitu slobodu a nikoga ne ugroziti, kako voditi bitku za svoju dušu a nikoga ne poraziti...? Još je Sofokle u *Antigoni* pokušao da ponudi odgovor – Antigona odlučuje da sahrani brata Polinika i pored zabrane da se sahrane oni koji su se borili na strani neprijatelja, jer je znala da će u protivnom njegova duša, bez ukopa tijela, biti osuđena na vječno lutanje. Ljudski zakon kaže: neprijatelj se mora kazniti. Božji zakon kaže: umrlog treba sahraniti. I upravo na ovom sukobu ljudskih i božanskih zakona izgrađena je cjelokupna antička i ljudska tragedija – tragični junak je žrtva svojih moralnih načela, a njegova tragična krivica samo posljedica neminovnog sukoba ideala i stvarnosti. Sofokle daje nedvosmislen odgovor – božanski zakon nadraستا ljudski zakon,

* Svjetlana Kalezić Radonjić, saradnik u nastavi, Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore

jer onome ko djela po diktatu vlastite savjesti ne treba posrednik između njega i njegove duše.

Pa ipak, traganje za odgovorom nastavilo se do naših dana. I Kafka je nedvosmisleno tvrdio da je glavni problem krivice Jozefa K. bio taj što dotični nije poznao zakon i što nije bio sklon samokritici i preispitivanju svojih postupaka, ne u krivičnompravnom, već u suštinskom vidu. I opet dođosmo do poetskog principa, do odnosa forme i sadržine, koji u poeziji tvore nedjeljivo jedinstvo – oblik riječi i te kako utiče na njen smisao. Postavlja se pitanje: kako, u tom smislu, *poetizovati stvarnost*, kako krivičnompravnu formu ispuniti suštinskom sadržinom, kako oblikovati zakone da se njihov smisao ne izgubi? Uvođenjem vladavine prava u pravnu državu, odnosno pretvaranjem pravne države u pravednu. A gdje je čarobni štapić za pretvaranje pravnog u pravedno, jer je jasno da se ova dva pojma ne razlikuju samo u središnjem slogu, već u suštini? Spas je u *ozakonjenju savjesti*. Vjekovi će biti potrebni da se u što većoj mjeri usklade unutrašnje i spoljašnje odredbe čovjekovog djelanja. A šta dotle? Odgovor je od davnina jasan – ne činiti drugome ono što se sebi ne poželi. Jer kada se savjest o (u)zakoni, čovjek ispunjava svoje postojanje u potpunosti – približava se Onome po čijem je liku stvoren.